

6 июля надо не по звездам гадать и не букмекеров слушать, а сосредоточиться и ясно продемонстрировать в бананово-лимонном Сингапуре, что мы уже давно не **страна вечнозеленых помидор**” (Юрий Лужков. “Олимпийские боги и российские “пророки”. Рубрика “От первого лица”. – “Известия. Украина”, № 102-103/26903-26904, 22.06.05, с. 4).

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Таким образом, устойчивые сочетания-географические перифразы являются динамичной, постоянно пополняющейся группой, постоянно используемой в современной русскоязычной прессе Украины. Дальнейший этап исследования этого оригинальной составляющей публицистических текстов может воплотиться в отдельный словарь устойчивых сочетаний-географических перифраз, встречающихся на газетных полосах.

Л и т е р а т у р а :

1. Бельчиков Ю. А. Перифраза / Ю. А. Бельчиков // Русский язык. Энциклопедия / под ред. Ю. Н. Караулова. – М. : Научное издательство “Большая российская энциклопедия” : Дрофа, 2003. – 703 с.
2. Євсєєва Г. П. Перифрази в мові сучасних газет (на матеріалі українських газет 80-90 років ХХ століття / Євсєєва Галина Петрівна : автореф. дис. ... канд. філол. н. : 10.02.01. – Дніпропетровськ, 2002. – 19 с.
3. Кожин А. Н. Перифрастические построения в языке советской эпохи / А. Н. Кожин // Русский язык в школе. – 1977. – № 4. – С. 89-94.
4. Мокиенко В. М. Новая русская фразеология / В. М. Мокиенко. – Ополе : Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 2003. – 168 с.
5. Новейший словарь иностранных слов и выражений. – МнЮ. : Современный литератор, 2006. – 976 с.
6. Новиков А. Б. Словарь перифраз русского языка (на материале газетной публицистики) / А. Б. Новиков. – М. : Русский язык, 2004. – 352 с.
7. Шмелев Д. Н. Очерки по семасиологии русского языка / Д. Н. Шмелев. – М. : Просвещение, 1964. – 244 с.
8. Язык и стиль средств массовой информации и пропаганды / под ред. Д. Э. Розенталя. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 256 с.

Стаття присвячена одному з аспектів виникнення фразеологічних перифраз-географічних об'єктів, зокрема – аналізу підстав для перенесення значень географічної номенклатури.

Ключові слова: сталі словосполучення, географічна номенклатура, підстави для перенесення значень, російськомовна преса України.

The article deals with the one of aspects of rise the phraseology periphrases-geographical objects, in particular with the analysis of grounds the transfers of meanings geographical denominations.

Keywords: steady combinations, geographical denominations, grounds the transfers of meanings, modern Russian press of Ukraine.

Григоренко І. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

КОМПОЗИЦІЙНІ ТА МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕПІСТОЛЯРНОЇ СПАДЩИНИ ПАНАСА МИРНОГО

У статті проаналізовано композицію листів Панаса Мирного та мовностилістичні особливості епістолярію письменника.

Ключові слова: епістолярій, лист, Панас Мирний.

Майже все своє життя Панас Мирний писав листи. Упродовж цього тривалого часу змінювалися кореспонденти, теми, що його цікавили, переосмислювались чи

поглиблювались певні принципи, переконання, життєва позиція. Усе це знайшло своє відображення не тільки у змісті листів, але й у їх емоційній забарвленості, психологічних відтінках, лінгвостилістиці та манері епістолярного мовлення.

Стиль листовного спілкування Панаса Мирного із знайомими, колегами та навіть рідними досить стриманий, позбавлений жартівливості, окрім юнацьких листів до брата, зокрема листа від 3 серпня 1867 року [6, с. 345-346]. З листів письменника досить важко визначити його настрій у момент написання кожного з них. Можливо, це пояснюється тим, що Панас Мирний до будь-якої справи, а надто до писання (не важливо, що саме писати: лист, художній твір, фінансові документи) ставився вельми ретельно й уважно: спочатку писав на чернетках, перечитував написане і тільки потім занотовував остаточний варіант послання. Про це свідчить відсутність у більшості автографів закреслень, виправлень чи дописувань, а також значна кількість автографів епістол, які збереглися саме у формі чернеток.

Основною властивістю приватних кореспонденцій Панаса Мирного є їхня безпосередність, певною мірою навіть спонтанність. Саме це відрізняє приватне, особисте листування від офіційного, ділового. Але кожен лист Панаса Мирного продуманий, має струнку композицію. Листам письменника властива чіткість та послідовність висловлювань, дотримання правил і етикету епістолярного спілкування, тобто використання при написанні листів певного набору фраз, етикетних епістолярних формул.

Епістолярні пам'ятки кінця XIX – початку XX століття фактично однотипні за своєю внутрішньою структурою. Переважну більшість листів Панас Мирний починав із зазначення дати (число, місяць, рік) та місця його написання (завжди у правому верхньому куті аркуша). Послугувався письменник, зрозуміло, старим стилем датування, усталеним на той час на всій території Російської імперії. До датування листа письменник ставився дуже відповідально. У одному з листів до дружини Панас Якович обурюється її манерою не писати у листах дату і наполегливо рекомендує завжди це робити. Він пише Олександрі Рудченко, яка тоді перебувала на лікуванні, що її лист без дати справив на нього вкрай гнітюче враження своєю невизначеністю: “Ради самого Христа, ставь всегда число, в которое ты пишешь письма”, – закликає письменник дружину [6, с. 534]. Очевидно, що чиновницька робота привчила письменника дотримуватися порядку навіть у приватних паперах, зокрема й у родинній та дружній кореспонденції. Тому дата стала неодмінним атрибутом не тільки переважної більшості листів Панаса Яковича, а навіть їх чернеток (за винятком кількох листів, наприклад лист до М. Шейдеман, лист до М. Лисенка, кілька листів до Г. Маркевича, лист до О. Русова та ін.).

Одним з обов'язкових елементів структури листа є привітання та звертання. Проте у своїх посланнях Панас Якович зовсім не послуговувався традиційними привітаннями на зразок “Добрий день!”, одразу починаючи лист звертанням, які здебільшого містять слова-титули (пан, пані). Письменник користувався, наприклад, такими епістолярними формулами: “Пане добродію!” (лист до О. Огоновського, червень 1872 року), “Кличете мене, добродію, до себе на святкування роковин Тараса Григоровича” (лист до невідомої особи, лютий 1881 року), “Шановний добродію Михайле Петровичу!” (лист до М. Старицького, жовтень 1881 року), “Славетний наш Бояне...” (лист до М. Лисенка, 1893 рік), “Вельмишановний пане, добродію Михайле Михайловичу!” (лист до М. Коцюбинського від 23 червня 1900 р.), “Вельмишановна добродійко Маріє Михайлівно” (лист до М. Грінченко від 1 листопада 1913 року) [6].

Панас Якович звертався до своїх заочних співрозмовників “Шановний добродію”, “Високоповажний добродію...”, додаючи до звертальної формули прикладки, виражені іменем та по батькові не тільки у формі кличного відмінку, але й у формі називного, як, наприклад, у листі до М.Старицького “Шановний добродію Михайло Петрович!” [6, с. 357]. Зрідка письменник відходив від усталеної етикетної формули звертання з використанням антропонімів (власного імені). Так, лист до Олександра Огоновського Панас Мирний розпочинає звертанням “Пане добродію!”, не називаючи адресата на ім’я [6, с. 346]. Письменник вдавався до звертань з лексемою добродію не тільки розпочинаючи лист, але й далі по тексту, привертаючи таким чином увагу співрозмовника до важливої, на думку автора, інформації. Наприклад, у листі до М. Старицького письменник таким чином звертає увагу адресата на ту частину листа, у якій повідомляє М.Старицького, що не встигне подати наступну частину “Повії” до альманаху “Рада” [6, с. 361].

Українським епістолярним пам’яткам кінця ХІХ століття властиві різноманітні шанобливі конструкції з коренем добр-, що свідчать про доброзичливість, дружелюбність, ласку, привітність автора листа. Лексеми добродій, добродійка у звертальних та прощальних епістолярних етикетних формулах, проханнях та побажаннях зустрічаємо в багатьох листах письменників, зокрема Т. Шевченка, П. Куліша, П. Грабовського, І. Нечуя-Левицького, Ю. Федьковича, В. Стефаніка, Марка Черемшини, Ганни Барвінок, Лесі Українки, М. Старицького, М. Кропивницького, Н. Кобринської, М. Коцюбинського, І. Франка [1].

Звертання добродію у цій функції було поширене здебільшого на Східній Україні і вживалося як самостійно, так і у поєднанні з етикетними означеннями. Підкреслюючи особливу повагу до адресатів, на початку листа перед звертанням “добродію” Панас Мирний обов’язково вживав означення високошановний, високоповажний, наприклад у листі до М. Коцюбинського від 30 березня 1903 року [6, с. 498]. Також Панас Якович вводив звертання з коренем добр- у структуру епістолярної етикетної формули прощання: “Зостаюсь Ваш, високоповажний пане добродію, покірний слуга Панас Рудченко”, “Бувайте ж, шановний добродію, здорові та щасливій долі милі”, “Бувайте, добродію, здорові та Богові і людям милі” [6, с. 347; 435; 426].

У прощальних шанобливих конструкціях замість одного слова-звертання письменник використовує кілька таких слів, зокрема у листах до М.Коцюбинського: “Бувайте ж, шановний добродію, здорові та щасливій долі милі” [6, с. 435], до М. Старицького: “Бажаю Вам всього найкращого і найлюбішого в світі. До Вас щиро прихильний” [6, с. 364]. Часто письменник у листах послуговується різноманітними етикетними формулами доброзичливих побажань, до складу яких входять лексеми з коренем добр-, наприклад: “Годи ж вам, всяке щастя і добра доля...”, “Помагай біг Вам на добре діло”, “Пусть добрые гении оберегают тебя от всего недоброго” [6, с. 346; 472; 369].

Користався Панас Якович і таким засобом вираження епістолярної шанобливості, як андроніми – особові жіночі назви, утворені за прізвищем чоловіка. “Чув, що Кулішиха засилала до цензури покійного свого чоловіка переклад...”, – писав Якову Жарку Панас Мирний [6, с. 433]. А у листі до Цезаря Білиловського письменник називав Олену Пчілку Косачкою [6, с. 424]. Такий спосіб називання жінок, які не були учасниками епістолярних діалогів, але про них згадувалося у листі, як зазначає Н. Журавльова, мав розмовний відтінок [2].

У російськомовних листах Панас Мирний також був дуже шанобливим до своїх

адресатів, використовуючи усталені у російській епістолярній традиції етикетні формули ввічливості. Наприклад, до чоловіків звертався “Милостивый государь...”, “Глубокоуважаемый...”, “Многоуважаемый...”, обов’язково додаючи до звертання ім’я та по батькові [6, с. 349, 419, 482, 547]. Прощався також не менш гречно: “Ваш покорный слуга”, “С истинным уважением и всегдашнею готовностью к услугам имею честь быть Вашим, милостивый государь, покорнейшим слугою А.Р.” [6, с. 349, 482-483]. До жінок письменник звертався з особливою повагою: “Добрейшая и многочтимая Анна Осиповна!”, “Многоуважаемая Марья Константиновна!” [6, с. 367, 403].

Взірцем епістолярної ввічливості Панаса Мирного є його листування з М. Коцюбинським, якого письменник дуже поважав за мистецький хист. Особливістю листів Панаса Мирного до Михайла Коцюбинського є інтелігентність, толерантність, обережність у висновках і глибока повага до адресата. Досліджуючи епістолярій Панаса Мирного, звертаємо увагу на структуру листів, помічаємо, що звертається Панас Мирний до Михайла Коцюбинського завжди ввічливо на “Ви” з великої літери та обов’язково додає слова “Високошановний пане добродію Михайло Михайловичу” або “Вельмишановний добродію Михайло Михайловичу”. Характер бесіди між автором і адресатом, загальний лад і тональність листа спокійний, невимушений, щирий.

Прощався Панас Якович в оригінальній манері, не вживаючи традиційного “До побачення”. Практично кожен його лист закінчується шанобливим прощанням: “До Вас душею і серцем прихильний”, “До Вас завжди прихильний всею душею”, “Бувайте ж здоровенькі та до діла охочі” (листи до Ц.Білиловського, Г.Маркевича, С.Єфремова, Я.Жарка, М.Заньковецької, М. Коцюбинського, М.Старицького та інших) [6]. Листи Панаса Мирного вирізняються також тим, що вони містять мовні конструкції, здебільшого прощання, пов’язані з християнським світоглядом, наприклад: “Бувайте здорові та богові і людям милі” (листи до М.Комарова від 18 квітня 1883 року, до С. Єфремова від 9 лютого 1903 року та від 28 червня 1903 року, лист до Б. Познанського від 24 серпня 1886 року), “Бувайте, добродію мій любий, щасливі та Богу і людям милі” (лист до М.Коцюбинського від 11 вересня 1898 року) до [6].

У конструкції своїх листів Панас Мирний послуговувався і постскриптомом – припискою до листа після підпису, що позначається звичайно латинськими літерами P. S. Постскриптом як структурний елемент властивий тільки епістолам: у інших літературних жанрах цей елемент не використовують. Письменник використовував цей епістолярний структурний елемент нечасто, адже постскриптом – це фактично дописка до листа того, про що автор забув написати в основному тексті. Очевидно, що Панас Мирний спочатку писав чорнові варіанти послання, ретельно їх продумуючи, тому необхідності щось дописати здебільшого не виникало.

У листі до Олександра Огоновського (липень 1872 року) письменник використав постскриптом, щоб попросити адресата підтвердити листом отримання ним кореспонденції, оскільки лист Панас Якович надсилав за кордон – у Львів, а тому письменник боявся за його цілісність [6, с. 347]. З метою уточнення інформації Панас Мирний послуговувався постскриптомом і у деяких подальших листах: у листі до М.Старицького у постскрипті письменник просить скоординуватися з Оленою Пчілкою стосовно видання “День на пастівнику” і “Батьки” [6, с. 362]; у листах до нареченої за допомогою постскрипту попереджає її, що не зможе їй написати, оскільки буде зайнятий, запитує, чи отримала наречена попередні листи, просить писати якомога частіше [6, с. 380-382]. У листі до Марфи Шейдеман, матері дружини, у постскрипті Панас Мирний пише свою точну адресу для відповіді на лист, у якому

просить руки Олександри [6, с. 387]. У листі до Якова Жарка у постскриптумі письменник просить друга спалити його лист, оскільки діти захворіли на кір, тому Панас Якович боявся поширення хвороби [6, с. 479]. Проте Яків Васильович не послухав письменника, зберігши для нащадків його безцінний епістолярний автограф.

За допомогою етикетних формул звертань та прощань письменник виражав соціальні стосунки з отримувачами листів. Вирішальними у виборі стилістично різнорідних синонімічних конструкцій звертань та прощань у листах Панаса Мирного є особа адресата. Л. Мацько, студіюючи лінгвостилістичні особливості епістолярію Панаса Мирного, дійшла висновку, що основна частина його листів будується за транспозитивною адресною стратегією, яка передбачає обов'язкову транспозицію, переведення однієї форми в іншу, саме: живої усної безпосередньої комунікації у текстову писемну, поєднуючи у собі елементи уснорозмовного мовлення і писемної, комунікативно-прагматичної, організованої мови [4, с. 112].

Листи є не тільки відбиттям специфіки тогочасного мовлення діячів науки й громадської праці, а й свідченням лексичного багатства, досконалої стилістики, добірного синтаксису, влучного вживання етикетних слів адресантів. Кожне слово, кожна синтаксична конструкція дозволяє побачити талановиту й працювиту особистість автора листа [7, с. 135]. Ж. Ляхова стверджує, що завдяки імпровізаційності листів особистість автора-письменника знаходить багатогранний вияв у їх естетичній структурі, композиції, системі тропів, пейзажних замальовках [3, с. 88]. Синтаксична структура епістолярних утворень, на думку Н. Павлик, близька до усного спілкування, тому тут переважають прості синтаксичні одиниці, проте письменницькому епістолярію більше притаманні складні синтаксичні конструкції різних типів [5].

Хоча Панас Мирний писав завжди порівняно коротко, чітко по темі, з конкретною метою, синтаксис його епістолярного мовлення, як зауважує Л. Мацько, зітканий з компресованих конструкцій живомовного експресиву і розгорнутих багатопорядкових епічних фігур [4, с. 115]. Простоту викладу, природність, відповідність мовних засобів і стилю предмета епістолярного діалогу можна вважати достоїнством листів Панаса Мирного.

У приватних листах письменника переважає розмовний стиль, адже більшість з них призначена рідним, друзям, давнім знайомим чи соратникам. Н. Павлик зауважує, що хоча листування має чимало спільного з розмовним стилем, що зумовлюється подібністю ситуації, мети і сприйняття текстів, усе ж епістолярій відрізняється від розмовного мовлення передусім умовами комунікації [5]. Листи Панаса Мирного містять такі ознаки розмовного мовлення, як невимушеність, певна спонтанність, безпосередність. Проте ці ознаки розмовного стилю мови варіюються у кожному конкретному листі письменника, адже якщо якась епістола тільки розпочинає листування, то в ній відсутня будь-яка невимушеність, також властива здебільшого листам до друзів, рідних. Окрім того, репліки під час безпосередньої розмови обдумують набагато менше, ніж вислови у листах, а сам процес написання епістоли здійснюється повільніше, ніж процес мовлення.

Відбиваючи безпосередні життєві потреби та інтереси автора, лист водночас становить своєрідний документ мови певного періоду, певного соціального прошарку суспільства [8, с. 230]. За характером мовних одиниць, які використав Панас Мирний у своїх листах, у його україномовних епістолах органічно поєднані загальнолітературні та діалектні мовні явища. Діалектизми в листах Панаса Мирного припадають переважно на лексико-семантичний та словотвірний рівні. Лексичні діалектизми, які

знаходимо у листах письменника, мають здебільшого нейтральне емоційне забарвлення, підсилюючи експресивність та образність його епістолярного мовлення. З погляду сучасного розвитку лексики української літературної мови письменник послуговується в епістолярному мовленні як на рівні слововживання, так і на рівні синтаксичних конструкцій архаїзмами, наприклад: уп'ять (у значенні знову), сподіями (тобто сподіваннями), не ложу огудки на другі справи (не звертаю уваги на інші справи), одлистувати (відписати), імення (ім'я), письменець (письменник); контекстуальними синонімами, наприклад: дотепний до друку (у значенні придатний); діалектизмами, наприклад: у послідній час (останнім часом), різнації (різниці), окремно (окремо), людська помка (людський спомин), якнайхутче (якнайшвидше), запрохувати (просити), розвій (розвиток), поти (доти), не стид (не соромно), лічиться (вважається, рахується), об цьому (про це), купно (разом), виречено (сказано), утвори (твори), одповіт (відповідь), ярміс (спосіб, засіб), шпаркі (швидкі), віршівник (поет), поличчя (фотопортрет), вдаряємось до вас (звертаємося до вас), зазовини (запросини), небавком (незабаром), завждешнього (щоденного), порайте (порадьте), мнялися [6]. Панас Якович часто вживає займенник нігде замість ніде, а також діалектні форми сей, сі, сього замість цей, ці, цього. Використовує письменник і стилістично забарвлені слова, наприклад скніс, а також семантико-стилістичні синоніми, наприклад: вештався, швендяти [6].

У листах Панаса Мирного, писаних українською мовою, знаходимо і русизми, зокрема общеруська, повод (тобто привід), учебники, рішили, послідній (тобто останній), та старослов'янізми, наприклад: восторжений, город, важнеє, требованія, рукопись [6, с. 365, 423, 424, 433, 447, 491].

Про намагання Панаса Мирного наслідувати у своєму епістолярії народну манеру мовлення свідчать також численні фольклорні елементи, які демонструють усю варіативність загальнонародних образних мовних зворотів, наприклад, фразеологізми: нести чуже до своєї кузні (тобто використовувати чийсь ідеї), бодай не довелось і нашим ворогам, один як палець, накинути мокрим рядном [6, с. 366, 417, с. 417, с. 424]; прислів'я і приказки: зокрема кому піп, а кому – попада, а кому – й попова наймичка; старим аби не спати та других будити; хоч бийте, хоч лайте, тільки через тин не перекидайте [6, с. 366, 425-426, 437]. Або такі: вольному воля, спасенному – рай (до М. Старицького, жовтень 1881 р.); життя – довга нива, поки пройдеш її – не раз поколешся (до В. Василенка, 14 січня 1895 р.); коли не піп, то не микайся в ризи (до Ц. Білиловського, 27 жовтня 1897 р.); робота на скорині й сіла (до С. Єфремова, 28 червня 1903 р.); дітвора учиться не так, щоб хапати зорі з неба (до Я. Жарка, 23 лютого 1910 р.); якраз на свято писанка (до О. Коваленка, 17 квітня 1914 р.); не до поросят свині, як саму колють (до С. Єфремова від 16 вересня 1902 р.).

Письменник передусім належав своїй добі, а тому всі лінгвістичні явища того часу позначилися на епістолярному мовленні Панаса Мирного. Вживання діалектної лексики, архаїзмів, старослов'янізмів і русизмів у епістолярній спадщині Панаса Мирного не є випадковим явищем, адже це було природним для мовної свідомості того часу, оскільки наприкінці XIX – на початку XX ст. в українській мові відбувався процес унормування, який був своєрідним змаганням двох зразків літературної мови, сформованих на основі двох наріч: південно-східного (наддніпряньського) та південно-західного (наддністрянського) [8, с. 231]. Використання фразеологізмів, прислів'їв, приказок, діалектизмів наближає епістолярне мовлення Панаса Мирного до народнорозмовного.

Проте намагання наблизити манеру епістолярного мовлення до народнорозмовного призвело до того, що багато листів письменника, писаних українською, тяжіють до бурлескного стилю. Наприклад, Якову Жарку стосовно його невдалих спроб у байкарстві Панас Мирний радить байки “гаразденько вигладити” та додати до них солі та перцю “стрікуватого” [6, с. 434]. Запрошуючи товариша друкуватися журналі “Рідний край”, письменник листує Якову Жарку, що саме його твори допоможуть часописові “стати на дибки” [6, с. 521]. Про акторську майстерність учасників трупи Саксаганського Панас Якович пише: “Грають, вражі хлопці, дуже добре, – все йде у їх як по-писаному” [6, с. 515].

Переважна більшість листів Панаса Мирного є приватними побутовими листами. Проте серед його епістол є й такі, які наближаються до художніх та публіцистичних листів. Так, до художнього стилю тяжіє лист, адресований Іванові Білику (липень 1872 р.), у якому Панас Мирний творить повноцінний художній образ власної поетичної музи. Розповідаючи братові про те, що він облишив поезію і перейшов на прозу, письменник вживає багато метафор, наприклад кудрявий убор стиха, одуряючий напитек любови, епітетів, зокрема неряшливая проза, мертвий покой, глубокомысленные очки, а також використовує метонімію, називаючи поетичну музу “бедная спутница уединения”, та уособлення: у його листі до брата поетична муза є персоніфікованою, замість “воздыханий сердца” та “соленых слез” вона потребує нового поживнішого напою – крові і кричить “дай мне пить” [6, с. 348-349].

Застосовував Панас Мирний у своїх листах, як зауважує Л. Мацько, інтимізуючі засоби, як лексичні, так і граматичні, зокрема недавнечко скінчив я перепис; зайвого часу тепереньки у мене геть-то небагато; деякі і правочки подивитись їх гаразденько та й виправити; живете поганенько; радніший виконати; дрібніше побалакати; подозвіль... скласти поклон; легка доріженька; будьте ж здоровенькі; не багатечко [4, с. 114-115].

Аналізуючи індивідуальні особливості стилю Панаса Мирного як автора епістолярних текстів, слід зазначити, що їм властива і певна інтертекстуальність, досить часто з Т. Шевченком. Наприклад, у листі до Олександра Огоновського він пише стосовно себе: “... як каже батько, гнилою колодою валять по світу...”, а у листі до невідомої особи письменник називає свої поетичні твори дітьми, як і Т. Шевченко, перефразовує слова Кобзаря: “... і воля, і дума єдина...” [6, с. 347, 350].

Якщо розглядати публіцистичні епістоли як такі, що порушують актуальні суспільно-політичні теми, то серед листів письменника публіцистичним можна назвати досить великий за обсягом лист до невідомої особи (лютий 1881), у якому порушені суспільно важливі теми – національна мова, культурні умови, щирість любові до народу, заклики до роботи на користь національній культурі. Цьому листові властиві такі ознаки публіцистичного стилю, як риторичні питання, окличні та спонукальні речення, висока емоційність у висловлюваннях, експресивність, яскраво виражена позиція автора, яку він із запалом і щирістю доводить заочному співрозмовнику. У листі наявні історіософічні мотиви: гіркі роздуми над сучасністю, над різницею цивілізації, культури росіян і українців, які живуть в одній державі [6, с. 349-353]. Можливо, цей лист призначався не одному, а одразу кільком адресатам, проте очевидно, що письменник зовсім не мав наміру його оприлюднювати для широкого загалу, наприклад, у пресі.

Офіційних листів, тобто таких, з яких не можна визначити особисте ставлення автора до адресата, серед епістолярію Панаса Мирного нема. Деякі листи можна кваліфікувати як ділові, наприклад лист до М. Старицького (жовтень 1881 р.), основною

темою якого є видавничі справи, розмір гонорару письменника. Проте і цей лист важко назвати суто діловим, оскільки з його тексту виразно постає ставлення письменника до адресата, якому Панас Якович, прощаючись, бажає: “Прикликаючи на Ваші заміри щасливу фортуна, бажаючи Вам усього доброго до Вас прихильний” [6, с. 358].

Діловими є кілька листів до С. Єфремова (від 4 березня 1901 р., від 22 березня 1901 р.), у яких письменник пропонує свої варіанти упорядкування томів у запланованому науковцем п'ятитомному виданні творів Панаса Мирного та обговорює майбутню ціну на ці книжки [6, с. 471-473]. Далі їхнє спілкування переходить у більш дружнє русло: поряд з видавничими справами письменник розповідає Єфремову про домашні клопоти, про успіхи дітей та про дружину [6, с. 475].

Найбільше під визначення “діловий” підпадає російськомовний лист до Іродіона Житецького, секретаря правління Товариства імені Т. Г. Шевченка для допомоги студентам, які навчалися в Петербурзі, з приводу збору коштів на благодійність. Цей лист монотематичний: стосується тільки благодійності, а його мовностилістичне оформлення, манера звертання та прощання свідчить про те, що письменник не перебував у близьких дружніх стосунках зі своїм адресатом, їх пов'язували тільки спільні справи [6, с. 482]. Діловим є і російськомовний лист до Івана Зубковського з приводу розміру його пенсії. Хоча тема листа і була професійно близька письменнику, цю епістолу не можна кваліфікувати як офіційну, адже лист Панас Якович писав не як офіційна особа – чиновник казенної палати, а як приватна особа [6, с. 547]. Діловими є також 4 листи до Петра Репетіна з проханням про допомогу та покровительство у життєвих проблемах [6, с. 555-559] та лист до видавництва “Сіяч” з приводу публікації творів, гонорару та структури збірників [6, с. 566-568].

За мовностилістичною специфікою, зокрема щирістю почуттів та високою емоційністю, серед інших листів Панаса Мирного вирізняються листи до дружини Олександри. Окрім інформації особистого характеру, листи до дружини розкривають літературні погляди Панаса Мирного, його світогляд. Листи до Олександри Шейдеман сповнені щирості почуттів. Саме нареченій Панас Мирний у повній мірі відкриває свою поетичну душу, надсилаючи їй у листах власні вірші (листи від 5, 6 і 8 січня 1889 року) [6]. Олександра була для письменника не тільки співрозмовником, а й сердечним другом та критиком, на розсуд якого можна розраховувати без остраху бути осміяним чи присоромленим.

Панас Мирний як автор епістолярних текстів відзначився шанобливим ставленням до усіх своїх адресатів, проте така його дещо надмірна ввічливість у листах свідчить і про певну дистанцію, яку Панас Якович зберігав у листовному спілкуванні з друзями та знайомими. Повна емоційна відвертість та духовна близькість відчувається тільки у його листах до брата Івана та дружини Олександри.

Л і т е р а т у р а :

1. *Журавльова Н. М.* “Добродію, озвіться добрим словом...” (формули ввічливості з коренем добр- в епістолярному стилі XIX – початку XX ст.) / Н. М. Журавльова // *Мова і культура* (Науковий щорічний журнал). – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2003. – Вип. 6. – Т. III, Ч. 2 : Лінгвокультурологічна інтерпретація тексту. – С. 144-153.
2. *Журавльова Н. М.* Мікрополе етикетних антропонімів української епістолярної ввічливості XIX – початку XX ст. / Н. М. Журавльова // *Вісник Запорізького національного університету*. – № 2 (Філологічні науки). – 2008. – С. 76-81.
3. *Ляхова Ж.* Теоретичні питання дослідження епістолярію українського письменства / Ж. Ляхова // *Літературознавство: Матеріали III конгресу Міжнародної асоціації українців*. – Харків, 26-29 серпня 1996 р. – Відпов. ред. О. Мишанич. – К. : АТ “Обереги”, 1996. – С. 85-90.

4. *Мацько Л. І.* Лінгвостилістика епістолярію Панаса Мирного / Л. І. Мацько // Полтавський державний педагогічний інститут імені В. Г. Короленка : зб. наук. праць. Серія "Філологічні науки". – Полтава, 1999. – Вип. 2(6). – С. 108-116.
5. *Павлик Н. В.* Специфіка епістолярного жанру як міжстильового явища / Н. В. Павлик. // Лінгвістика: Зб. наук. пр. : Луганськ: Видавництво ЛНПУ ім. Т. Шевченка "Альма-матер", 2005. – С. 241-248.
6. Панас Мирний. Твори : в 7 т. / Мирний Панас. – Т. 7. – К. : Наукова думка, 1971. – 663 с.
7. *Панцьо С. Є.* Вдячний учень і великий учитель / Панцьо С. Є., Парасін Н. Д. // Українська мова. – 2009. – № 3. – С. 133-136.
8. *Тарновецька Л. О., Шепетюк І. Б., Булега Н. В.* Діалектна лексика в українських епістолярних текстах першої половини ХХ ст. // Наука і сучасність. Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – К. : ІЗМН, 1998. – Ч. 1. – С. 230-238.

В статтє проанализирована композиция писем Панаса Мирного и лингвостилстические особенности эпистолярного наследия писателя.

Ключевые слова: епістолярій, письмо, Панас Мирний.

Composition of letters of Panas Myrnyi, the features of stylistics and linguistic registration of his letters are analyzed in the article.

Keywords: letter, Panas Myrnyi.

Гургула О. Б.
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

ХАРАКТЕРИСТИКИ СУБ'ЄКТА У ВИСЛОВЛЕННЯХ З ІНФІНІТИВОМ МЕТИ

У статті проаналізовано основні характеристики суб'єктної синтаксеми у висловленнях з інфінітивом мети; схарактеризовано принципи організації речень із суб'єктом-особою та суб'єктом-неособою; висвітлено особливості вираження мети за допомогою суб'єктного та об'єктного інфінітива.

Ключові слова: мета, суб'єкт, об'єкт, висловлення, інфінітив, просте речення, складне речення.

Специфікою українських лінгвістичних досліджень останніх десятиліть є їхня зосередженість на проблемах комунікації, дискурсивних характеристиках мовних структур, прагматичних аспектах мовлення. Поряд із названими, одним із найактуальніших напрямів сучасної граматики є дослідження семантичних особливостей синтаксичних структур української мови.

Розвиток семантичного синтаксису вимагає звернення до речення, висловлення як основної одиниці комунікації і як основи пропозитивної структури. Майже не дослідженими у цій царині на сьогодні є речення, які містять у собі інфінітив – одиниці, що поєднує в собі властивості дієслова та імені [2; 5; 6].

Через свою складну семантичну структуру інфінітив суттєво впливає на семантичну будову речення з одного боку, а з іншого – здебільшого виконує функцію семантичного центра предиката, вплив якого вимагає окремого розгляду для кожного типу речень. У пропонованій статті досліджено синтаксичні структури з інфінітивом мети – синтаксемою, що має позаконтекстну сему мети, і більшою або меншою мірою виявляє її в контексті складного або простого речення на засадах конкретизації, прагматики, дискурсивного забезпечення.

У найзагальнішому вигляді метою є "усвідомлене передбачення бажаного результату діяльності, яке зумовлює пошук засобів і шляхів його досягнення" [10,